

HOÀN THIỆN QUY ĐỊNH CỦA BỘ LUẬT HÌNH SỰ NĂM 2015 VỀ CÁC BIỆN PHÁP GIÁM SÁT, GIÁO DỤC ÁP DỤNG ĐỐI VỚI NGƯỜI DƯỚI 18 TUỔI

Ngô Thanh Xuyên¹

Tóm tắt: Các biện pháp giám sát, giáo dục áp dụng đối với người dưới 18 tuổi trong trường hợp được miễn trách nhiệm hình sự mới được bổ sung trong Bộ luật Hình sự năm 2015 (BLHS năm 2015). Bài viết khái quát, phân tích các quy định của BLHS năm 2015, phát hiện những bất cập, hạn chế, từ đó đề xuất kiến nghị hoàn thiện về các biện pháp giám sát, giáo dục áp dụng đối với người dưới 18 tuổi.

Từ khóa: Biện pháp giám sát, giáo dục, khiển trách, hòa giải tại cộng đồng, giáo dục tại xã, phường, thị trấn.

Nhận bài: 20/4/2022; Hoàn thành biên tập: 16/5/2022; Duyệt đăng: 18/7/2022.

Abstract: Measures of supervision, education applied for persons under 18 years of age in case of being exempted from criminal duty are newly supplemented in the Criminal Code in 2015. The article summarizes and analyzes regulations of the Criminal Code in 2015 and finds shortcomings, limitations to propose recommendations for refining measures of supervision, education applied for persons under 18 years of age.

Keywords: Measure of supervision, education, reprimand, conciliation at community, education at the commune, ward and town.

Date of receipt: 20/4/2022; Date of revision: 16/5/2022; Date of Approval: 18/7/2022.

1. Khát quát quy định của Bộ luật Hình sự năm 2015 về các biện pháp giám sát, giáo dục áp dụng đối với người dưới 18 tuổi

Xuất phát từ chủ trương nhân đạo hóa, tăng tính hướng thiện trong chính sách xử lý hình sự, nhất là đối với đối tượng cần bảo vệ đặc biệt là người dưới 18 tuổi theo hướng sớm đưa các em ra khỏi quá trình tố tụng khi có điều kiện để tránh những tác động tiêu cực không cần thiết như kinh nghiệm của nhiều nước trên thế giới, BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) đã bổ sung các biện pháp giám sát, giáo dục trong trường hợp được miễn trách nhiệm hình sự (TNHS) đối với người dưới 18 tuổi, bao gồm 03 biện pháp: khiển trách, hòa giải tại cộng đồng và giáo dục tại xã, phường, thị trấn. Đây là các biện pháp mang tính giáo dục - phòng ngừa xã hội được áp dụng nhằm giúp các em nhận thức rõ hành vi phạm tội, hậu quả gây ra đối với xã hội, tạo cơ hội cho các em

được sửa chữa lỗi lầm, khắc phục hậu quả ngay tại cộng đồng². Bên cạnh đó, việc xem xét miễn TNHS và áp dụng biện pháp giám sát, giáo dục cũng nhằm tăng cường vai trò, trách nhiệm của chính quyền địa phương, gia đình, cộng đồng trong việc giám sát, giáo dục, giúp đỡ người dưới 18 tuổi phạm tội. Với đặc điểm thể chất và tâm sinh lý chưa phát triển đầy đủ, nhận thức và kinh nghiệm sống còn hạn chế, người dưới 18 tuổi thường thiếu kiểm soát, dễ bị kích động, dễ bị lôi kéo thực hiện những hành vi vi phạm pháp luật; với hầu hết người dưới 18 tuổi đều thực hiện ít nhất một vi phạm pháp luật trong thời kỳ niên thiếu, tuy nhiên, những hành vi lệch lạc có xu hướng mất dần cùng với sự trưởng thành của người đó. Do đó, việc xem xét áp dụng các biện pháp xử lý phù hợp với từng trường hợp cụ thể là vô cùng quan trọng để bảo đảm lợi ích tốt nhất cho các em. Việc xử lý thông qua hệ thống tư pháp

¹ Thạc sỹ, Viện Khoa học pháp lý, Bộ Tư pháp.

² Ban Chỉ đạo Biên soạn tài liệu tập huấn chuyên sâu về BLHS năm 2015, tài liệu tập huấn chuyên sâu về BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017), Nxb. Tư pháp, 2018, tr. 102.

chính thức (khởi tố, điều tra, truy tố, xét xử) thường kéo theo nhiều hệ lụy và ảnh hưởng lớn đến sự phát triển bình thường của người dưới 18 tuổi phạm tội, vì vậy, hầu hết các nước trên thế giới đều có hệ thống xử lý riêng dành cho trẻ em vi phạm pháp luật và chủ yếu áp dụng các biện pháp xử lý chuyên hướng với các biện pháp giám sát, giáo dục tại cộng đồng phù hợp với từng trường hợp cụ thể nhằm giải quyết triệt để các nguyên nhân sâu xa, các yếu tố nguy cơ dẫn đến hành vi vi phạm pháp luật, giúp các em phục hồi và hòa nhập cộng đồng³.

Các biện pháp giám sát, giáo dục áp dụng trong trường hợp được miễn TNHS đối với người dưới 18 tuổi được BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) và các văn bản hướng dẫn có liên quan quy định bao gồm các nội dung: i) *Điều kiện áp dụng các biện pháp giám sát, giáo dục*; ii) *Thời điểm áp dụng biện pháp giám sát, giáo dục*; iii) *Thẩm quyền áp dụng biện pháp giám sát, giáo dục*; iv) *Thi hành quyết định áp dụng biện pháp*.

2. Một số hạn chế, vướng mắc về các biện pháp giám sát, giáo dục đối với người dưới 18 tuổi

Qua nghiên cứu, tác giả nhận thấy các quy định về các biện pháp giám sát, giáo dục đối với người dưới 18 tuổi trong trường hợp được miễn TNHS còn một số hạn chế, vướng mắc cụ thể sau:

- Về nguyên tắc áp dụng:

Theo quy định tại khoản 4 Điều 91 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) thì có quy định 03 hình thức xử lý người dưới 18 tuổi phạm theo thứ tự áp dụng: (1) Miễn TNHS và áp dụng biện pháp giám sát, giáo dục (mục 2); (2) Biện pháp tư pháp (mục 3) và (3) Hình phạt. Tuy nhiên, khoản 6 Điều 423 Bộ luật Tố tụng hình sự (BLTTHS) năm 2015 lại quy định: “*Khi xét xử, nếu thấy không cần thiết phải quyết định hình phạt đối với bị cáo thì Hội đồng xét xử áp dụng biện pháp giáo dục tại trường giáo dưỡng*” có nghĩa rằng hình thức

xử lý khi xét xử người dưới 18 tuổi phạm tội chỉ gồm 02 hình thức theo thứ tự ưu tiên xem xét là: (1) hình phạt và (2) biện pháp giáo dục tại trường giáo dưỡng (với tư cách là biện pháp tư pháp) mà không quy định đến việc xem xét việc miễn TNHS và áp dụng biện pháp giám sát, giáo dục. Tác giả đồng ý với quan điểm cho rằng quy định này trong BLTTHS năm 2015 đã thiếu sót về kỹ thuật lập pháp khi không quy định việc xem xét miễn TNHS và áp dụng các biện pháp giám sát, giáo dục. Sự thiếu sót này có thể khiến người tiến hành tố tụng (THTT) chưa hiểu được bản chất thật sự của các biện pháp giám sát, giáo dục trong trường hợp được miễn TNHS đối với người dưới 18 tuổi. Điều này dẫn đến khó khăn trong quá trình áp dụng, vì họ chưa hiểu được thứ tự ưu tiên khi xem xét mối quan hệ giữa các biện pháp giám sát, giáo dục, biện pháp tư pháp và hình phạt.

- Về điều kiện áp dụng:

+ Về điều kiện “*có nhiều tình tiết giảm nhẹ, tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả*”, khoản 2 Điều 91 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) quy định một trong những điều kiện để người dưới 18 tuổi phạm tội được miễn TNHS và áp dụng các biện pháp giám sát, giáo dục là “*có nhiều tình tiết giảm nhẹ, tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả*”. Tuy nhiên, điều kiện này còn một số điểm không rõ ràng, chưa có hướng dẫn chính thức, cụ thể: i) Theo quy định tại điểm b, khoản 1 Điều 51 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017), tình tiết “*tự nguyện khắc phục hậu quả*” được xác định một tình tiết giảm nhẹ TNHS, như vậy, tình tiết “*tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả*” nói trên có được xác định là nằm trong điều kiện “*có nhiều tình tiết giảm nhẹ*” hay độc lập nhau, nói cách khác việc xem xét miễn TNHS đối với người dưới 18 tuổi phạm tội bao gồm cả điều kiện “*có nhiều tình tiết giảm nhẹ*” tức là từ 02 tình tiết trở lên theo quy định tại Điều

³ TS. Nguyễn Minh Khuê (2019), *Bình luận Khoa học BLHS hiện hành (BLHS năm 2015, sửa đổi, bổ sung năm 2017)*, Nxb. Tư pháp, Hà Nội, tr. 259.

51 BLHS năm 2015 (không bao gồm tình tiết “tự nguyện khắc phục hậu quả”) và tình tiết “tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả”. Về vấn đề này, tác giả cho rằng theo cách quy định hiện hành, có thể hiểu tình tiết “tự nguyện khắc phục hậu quả” là điều kiện độc lập, không nằm trong điều kiện “có nhiều tình tiết giảm nhẹ”. ii) Điều kiện “có nhiều tình tiết giảm nhẹ” được hiểu là có từ 02 tình tiết trở lên, tuy nhiên theo quy định tại khoản 2 Điều 91 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) và các văn bản hướng dẫn hiện nay chưa quy định rõ các tình tiết giảm nhẹ này đều ở khoản 1 Điều 51 hay cả khoản 1, khoản 2 Điều 51 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017); iii) Việc xác định thế nào được coi là “đã khắc phục được phần lớn” hậu quả do hành vi phạm tội của người dưới 18 tuổi gây ra cũng chưa được hướng dẫn cụ thể. Tất cả những điều không rõ ràng trên có thể dẫn đến trong thực tiễn áp dụng dễ dẫn đến tình trạng không thống nhất, không đảm bảo sự công bằng.

+ Về điều kiện có sự “đồng ý” của người dưới 18 tuổi phạm tội hoặc người đại diện hợp pháp của người dưới 18 tuổi phạm tội.

Theo Điều 92 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017), việc miễn TNHS và áp dụng các biện pháp giám sát, giáo dục cần có điều kiện bắt buộc là sự “đồng ý” của người dưới 18 tuổi phạm tội hoặc người đại diện hợp pháp của người đó. Tuy nhiên, BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) và các văn bản hướng dẫn hiện hành chưa quy định rõ về điều kiện này, cụ thể: i) Chưa quy định hình thức của việc “đồng ý” được thể hiện bằng hình thức nào? bằng văn bản hay bằng lời nói. Về vấn đề này, tác giả cho rằng điều kiện về sự đồng ý của người dưới 18 tuổi hoặc người đại diện hợp pháp của họ đối với việc áp dụng các biện pháp giám sát, giáo dục có ý nghĩa rất lớn trong việc “tự nguyện” chấp hành các nghĩa vụ của người áp dụng các biện pháp giám sát, giáo dục tại địa phương và là một trong những điều kiện mang tính chất quyết định để cơ quan THTT miễn TNHS và áp dụng biện pháp giám sát,

giáo dục đối với người dưới 18 tuổi phạm tội, do đó, việc đồng ý áp dụng biện pháp này phải được thể hiện bằng văn bản. ii) Chưa quy định hướng giải quyết khi ý kiến về sự đồng ý của người dưới 18 tuổi và người đại diện hợp pháp của họ không thống nhất, mâu thuẫn với nhau.

- Về biện pháp khiển trách:

+ Khoản 1 Điều 93 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) quy định 02 trường hợp người dưới 18 tuổi áp dụng biện pháp khiển trách, trong đó gồm trường hợp người dưới 18 tuổi là người đồng phạm có vai trò không đáng kể trong vụ án. Tuy nhiên, hiện nay chưa có bất kỳ một văn bản pháp luật nào hướng dẫn cụ thể, chi tiết cụm từ “có vai trò không đáng kể trong vụ án”. Điều này có thể dẫn đến sự không thống nhất trong đánh giá điều kiện áp dụng biện pháp khiển trách của cơ quan THTT.

+ Khoản 2 Điều 93 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) quy định việc khiển trách đối với người dưới 18 tuổi phạm tội chỉ yêu cầu có sự chứng kiến của cha mẹ hoặc người đại diện hợp pháp của người dưới 18 tuổi mà không quy định về sự tham gia chứng kiến của đại diện Ủy ban nhân dân xã, phường, thị trấn nơi người đó cư trú, làm việc. Điều này có thể dẫn đến việc khiển trách này chỉ mang tính hình thức, làm cho bản thân người bị khiển trách khó cảm thấy ăn năn, hối lỗi về hành vi phạm tội của mình, đồng thời có thể làm giảm hiệu quả việc giám sát, theo dõi việc người dưới 18 tuổi phạm tội khi họ thực hiện các nghĩa vụ theo quy định tại khoản 3 Điều 91 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017).

+ Khoản 3 Điều 427 BLTTHS năm 2015 quy định Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, Tòa án chỉ có trách nhiệm phải giao ngay quyết định áp dụng biện pháp khiển trách cho người bị khiển trách, cha mẹ hoặc người đại diện của họ, mà không quy định việc giao quyết định áp dụng biện pháp khiển trách cho UBND xã, phường, thị trấn nơi người bị áp dụng biện pháp khiển trách cư trú, làm việc. Điều này là chưa phù hợp, có thể làm giảm

hiệu quả trong việc giám sát, giáo dục người dưới 18 tuổi tại nơi cư trú, bởi lẽ, UBND xã, phường, thị trấn là cơ quan có trách nhiệm chính theo dõi, giám sát cũng như yêu cầu người đó tham gia các chương trình học tập, dạy nghề do địa phương tổ chức, tham gia lao động với hình thức phù hợp quy định tại khoản 3 Điều 93 BLHS năm 2015.

- Về biện pháp hòa giải tại cộng đồng:

Khoản 4 Điều 94 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) quy định về các nghĩa vụ mà người được áp dụng biện pháp hòa giải tại cộng đồng phải thực hiện, trong đó có nghĩa vụ xin lỗi người bị hại và bồi thường thiệt hại. Tuy nhiên, điều luật không quy định hình thức xin lỗi, điều này có thể là giảm hiệu quả của việc xin lỗi và việc xin lỗi chỉ là hình thức. Bên cạnh đó, về nghĩa vụ bồi thường thiệt hại, tác giả đồng ý với ý kiến cho rằng, để bảo đảm quyền và lợi ích hợp pháp cho người bị hại và gia đình họ, tránh tình trạng, người phạm tội cam kết bồi thường nhưng không thực hiện, đồng thời tạo điều kiện cho các cơ quan THTT áp dụng biện pháp hòa giải và miễn TNHS cho người dưới 18 tuổi khi có đủ điều kiện, thì bồi thường xong thiệt hại phải là điều kiện cần và đủ để áp xem xét miễn TNHS và áp dụng biện pháp hòa giải tại cộng đồng⁴. Tuy nhiên, theo quy định tại khoản 3 Điều 94 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) thì người được áp dụng biện pháp hòa giải tại cộng đồng phải thực hiện nghĩa vụ bồi thường thiệt hại và thời gian thực hiện nghĩa vụ này do cơ quan THTT ấn định. Từ quy định này có thể hiểu nghĩa vụ bồi thường thiệt hại được thực hiện sau khi có quyết định miễn TNHS và áp dụng biện pháp hòa giải tại cộng đồng. Trong khi đó, Điều 428, BLTTHS năm 2015 không quy định rõ là nghĩa vụ này được thực hiện trước hay sau khi cơ quan có thẩm quyền THTT quyết định miễn TNHS.

3. Một số kiến nghị hoàn thiện các biện pháp giám sát, giáo dục áp dụng đối với người dưới 18 tuổi

Để hoàn thiện quy định của BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) và các văn bản pháp luật có liên quan về các biện pháp giám sát, giáo dục áp dụng đối với người dưới 18 tuổi trong trường hợp miễn TNHS, tác giả có một số đề xuất, kiến nghị cụ thể sau:

- Về nguyên tắc áp dụng:

Để bảo đảm sự thống nhất về thứ tự áp dụng các biện pháp xử lý đối với người dưới 18 tuổi phạm tội với quy định tại khoản 4 Điều 91 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017), cần sửa đổi khoản 6 Điều 423 BLTTHS năm 2015 như sau: “*Khi xét xử, Hội đồng xét xử xem xét miễn TNHS và áp dụng một trong các biện pháp giám sát, giáo dục hoặc biện pháp giáo dục tại trường giáo dưỡng. Trong trường hợp các biện pháp trên không bảo đảm hiệu quả giáo dục, phòng ngừa thì Hội đồng xét xử quyết định hình phạt đối với bị cáo*”.

- Về điều kiện áp dụng:

+ Sửa đổi đoạn đầu khoản 2 Điều 91 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) thành “*Người dưới 18 tuổi phạm tội thuộc một trong các trường hợp sau đây và tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả, có nhiều tình tiết giảm nhẹ khác, nếu không thuộc trường hợp được quy định tại Điều 29 của Bộ luật này, thì...*”.

+ Hướng dẫn chi tiết, cụ thể về điều kiện “*có nhiều tình tiết giảm nhẹ khác*” theo hướng có thể tham khảo hướng dẫn tại khoản 3 Điều 2 Nghị quyết số 01/2018/NQ-HĐTP ngày 15/5/2018 hướng dẫn áp dụng Điều 65 của BLHS về án treo, được coi là có nhiều tình tiết giảm nhẹ nếu thuộc một trong các trường hợp sau: *Trường hợp thứ nhất*, có từ 02 tình tiết giảm nhẹ TNHS trở lên, trong đó có ít nhất 01 tình tiết giảm nhẹ TNHS quy định tại khoản 1 Điều 51 của BLHS và không có tình tiết tăng nặng TNHS quy định tại khoản 1 Điều 52 của BLHS. *Trường hợp thứ hai*, tình tiết tăng nặng TNHS thì số tình tiết giảm nhẹ TNHS phải nhiều hơn số tình tiết tăng nặng TNHS từ 02 tình tiết trở lên, trong đó có ít nhất

⁴ TS. Nguyễn Minh Khuê, sdd, tr. 273.

01 tình tiết giảm nhẹ TNHS quy định tại khoản 1 Điều 51 của BLHS.

+ Hướng dẫn tình tiết “*tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả*” theo hướng tham khảo hướng dẫn về tình tiết “*người phạm tội tự nguyện sửa chữa, bồi thường thiệt hại, khắc phục hậu quả*” quy định tại điểm b khoản 1 Điều 46 của BLHS năm 1999 trong Nghị quyết số 01/2006/NQ-HĐTP hướng dẫn áp dụng một số quy định của BLHS năm 1999, trong đó, cần xác định rõ tự nguyện khắc phục phần lớn hậu quả là trường hợp người phạm tội phải tự nguyện khắc phục và khắc phục được phần lớn hậu quả (ví dụ: đền bù được 2/3 thiệt hại về tài sản đã gây ra). Trường hợp gây thiệt hại về tài sản thì việc khắc phục có thể bằng chính tài sản của người dưới 18 tuổi mà cũng có thể là tài sản của cha mẹ, người giám hộ hoặc những người khác tự nguyện khắc phục. Trường hợp người bị hại hoặc đại diện hợp pháp của họ không yêu cầu bồi thường thiệt hại thì phải có văn bản xác nhận về việc người bị thiệt hại không yêu cầu bồi thường.

+ Sửa đổi Điều 92 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) cụ thể như sau: “*Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát hoặc Tòa án chỉ quyết định miễn trách nhiệm hình sự... nếu người dưới 18 tuổi phạm tội hoặc người đại diện hợp pháp của họ đồng ý bằng văn bản với việc áp dụng một trong các biện pháp này*”. Đồng thời, bổ sung thêm đoạn: “*Khi có sự mâu thuẫn về quan điểm đồng ý việc áp dụng biện pháp giám sát, giáo dục giữa người bị buộc tội dưới 18 tuổi và người đại diện của họ thì cơ quan tiến hành tố tụng phải theo quan điểm của người đồng ý áp dụng, sự đồng ý này phải trên cơ sở tự nguyện mà không bị cưỡng bức, ép buộc, đồng thời phải bảo đảm phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh, độ tuổi, giới tính, nhu cầu cá nhân và vì lợi ích tốt nhất của người được giám sát, giáo dục*”.

- Về biện pháp khiển trách:

+ Hướng dẫn chi tiết về cụm từ “*có vai trò không đáng kể trong vụ án*” theo hướng người có vai trò không đáng kể trong vụ án là người

có hành vi rất đơn giản, tính chất nguy hiểm cho xã hội thấp, mức độ tham gia hạn chế nhất so với các đồng phạm, thông thường không trực tiếp gây ra hậu quả thiệt hại vật chất của tội phạm.

+ Sửa đổi khoản 2 Điều 92 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) thành: “*Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát hoặc Tòa án quyết định áp dụng biện pháp khiển trách. Việc khiển trách đối với người dưới 18 tuổi phạm tội phải có sự chứng kiến của đại diện UBND xã, phường nơi người dưới 18 tuổi cư trú, cha mẹ hoặc người đại diện hợp pháp của người dưới 18 tuổi*”.

+ Sửa đổi khoản 3 Điều 427 BLTTHS năm 2015 thành: “*Cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, Tòa án phải giao ngay quyết định áp dụng biện pháp khiển trách cho người bị khiển trách, Ủy ban nhân dân xã, phường nơi người dưới 18 tuổi cư trú, cha mẹ hoặc người đại diện của họ*”.

- Về biện pháp hòa giải tại cộng đồng:

+ Để bảo đảm hiệu quả thực hiện biện pháp hòa giải tại cộng đồng, giúp người dưới 18 tuổi được áp dụng biện pháp nhận thức được lỗi lầm của mình gây ra đối với người bị hại cũng như gia đình họ, thể hiện thái độ ăn năn, hối cải, tự nguyện khắc phục hậu quả thì việc xin lỗi phải công khai, với sự tham gia của đại diện cơ quan tiến hành tố tụng, đại diện chính quyền địa phương (có thể là cán bộ tham gia tổ chức hòa giải), cha mẹ hoặc người đại diện hợp pháp của người dưới 18 tuổi phạm tội, người bị hại và người đại diện hợp pháp của họ, đề nghị sửa điểm a khoản 3 Điều 94 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) thành: “*Xin lỗi công khai, trực tiếp người bị hại...*”.

- Sửa đổi đoạn đầu khoản 1 Điều 94 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) thành: “*1. Hòa giải tại cộng đồng được áp dụng đối với người 18 tuổi phạm tội đã bồi thường thiệt hại (nếu có) thuộc một trong các trường hợp sau đây:...*”. Đồng thời, bỏ nghĩa vụ “*Bồi thường thiệt hại*” tại điểm a khoản 3 Điều 94 BLHS năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017)./.